

Ks. Piotr Jamiół MS

**Historia Zgromadzenia
Misjonarzy Matki Bożej z La Salette
do roku 1914**

**Wydawnictwo Naukowe
Akademii Ignatianum w Krakowie**

Kraków 2021

*Matce Bożej za Jej miłosierne objawienie się w La Salette
oraz za Jej inspirację do powstania
Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette
pracę tę poświęca Autor*

Spis treści

Wykaz skrótów	11
WSTĘP	17
ROZDZIAŁ I: UWARUNKOWANIA POLITYCZNE, SPOŁECZNO-EKONOMICZNE I RELIGIJNE FRANCJI W XIX WIEKU	27
1.1. Sytuacja polityczna Europy w latach 1789–1914	28
1.2. Podłoże polityczne Francji w XIX w.	34
1.2.1. Od restauracji Burbonów do rewolucji lipcowej (1814–1830)	34
1.2.2. Monarchia lipcowa (1830–1848) i II Republika (1848–1852)	38
1.2.3. II Cesarstwo (1852–1870)	41
1.2.4. III Republika (1870–1914)	44
1.3. Sytuacja społeczno-ekonomiczna we Francji w XIX w.	47
1.3.1. Wpływ myśli filozoficznej i rewolucji przemysłowej na społeczeństwo francuskie	47
1.3.2. Warunki życia społeczno-ekonomicznego za monarchii konstytucyjnej	50
1.3.3. Życie społeczno-ekonomiczne za czasów II Cesarstwa	53
1.3.4. Społeczeństwo i gospodarka w III Republice	54
1.4. Życie religijne we Francji w XIX w.	56
1.4.1. W czasie monarchii i drugiej republiki	56
1.4.2. Za panowania II Cesarstwa	60
1.4.3. W trudnym okresie III Republiki	65
ROZDZIAŁ II: GENEZA ZGROMADZENIA MISJONARZY MATKI BOŻEJ Z LA SALETTE	79
2.1. Objawienie Matki Bożej w La Salette jako inspiracja do powstania zgromadzenia	79
2.2. Badanie i orzeczenie Kościoła katolickiego o prawdziwości objawienia	88
2.3. Świadczenie objawienia w La Salette	99
2.3.1. Maximin-Pierre Giraud (1835–1875)	99
2.3.2. Mélanie-Françoise Mathieu-Calvat (1831–1904)	108
2.4. Pierwsi stróżowie miejsca objawienia	125
2.5. Akt fundacyjny Misjonarzy Matki Bożej z La Salette	132
ROZDZIAŁ III: ROZWÓJ ZGROMADZENIA MISJONARZY MATKI BOŻEJ Z LA SALETTE	139
3.1. Od stowarzyszenia misjonarzy diecezjalnych do zgromadzenia zakonnego (1852–1858)	140
3.1.1. Powołanie pierwszych misjonarzy	140
3.1.2. Trudne początki	144
3.1.3. „Reguła tymczasowa” i jej duchowość	154
3.2. Zgromadzenie na prawie diecezjalnym (1858–1879)	158
3.2.1. Ks. Sylvain-Marie Giraud wstępuje do wspólnoty	158
3.2.2. Dwa kierunki zgromadzenia	160
3.2.3. Trudności zewnętrzne	163
3.2.4. Ks. Sylvain-Marie Giraud twórcą reguły zgromadzenia	164
3.2.5. Pierwsza kapituła generalna i „Konstytucje” (1876)	167

3.2.6. Okoliczności sprzyjające aprobachie zgromadzenia przez Stolicę Apostolską	170
3.2.6.1. Autonomia materialna zgromadzenia	170
3.2.6.2. Założenie Szkoły Apostolskiej	172
3.2.6.3. Dzieło misyjne w Norwegii	178
3.2.7. Dekret pochwalny Stolicy Apostolskiej (27 maja 1879)	180
3.2.8. Ostatnie lata ks. Sylvain-Marie Girauda i jego wpływ na zgromadzenie	182
3.3. Zgromadzenie na prawie papieskim (1879–1914)	185
3.3.1. Dekret zatwierdzający zgromadzenie (14 maja 1890)	185
3.3.2. Ekspansja i aktywność zgromadzenia	190
3.3.3. Prześladowanie i rozproszenie zgromadzenia	198
3.3.4. Konflikt z biskupem Grenoble	202
3.3.5. Kodyfikacja prawa zgromadzenia	204
ROZDZIAŁ IV: STAN PERSONALNY I MATERIALNY ZGROMADZENIA	211
4.1. Stan personalny zgromadzenia	211
4.1.1. Rekrutacja kandydatów	212
4.1.2. Dynamika wstąpień i wystąpień	217
4.1.3. Prezbiterzy i bracia zakonni	230
4.1.4. Chorzy i zmarli	250
4.2. Stan posiadania zgromadzenia	254
4.2.1. Placówki zgromadzenia	255
4.2.2. Podstawy materialne – źródła utrzymania	268
4.3. Baza lokalowa zgromadzenia	276
4.3.1. Europa	277
4.3.1.1. Francja	277
4.3.1.2. Norwegia	285
4.3.1.3. Szwajcaria	288
4.3.1.4. Włochy	289
4.3.1.5. Belgia	290
4.3.1.6. Polska	291
4.3.2. Kraje zamorskie	293
4.3.2.1. Stany Zjednoczone	293
4.3.2.2. Kanada	295
4.3.2.3. Madagaskar	296
4.3.2.4. Brazylia	298
ROZDZIAŁ V: USTRÓJ I ORGANIZACJA ZGROMADZENIA	301
5.1. Władza zewnętrzna zgromadzenia	301
5.2. Wewnętrzna zwyczajna władza zgromadzenia	307
5.2.1. Przełożony generalny	307
5.2.2. Rada generalna zgromadzenia	313
5.2.3. Zarząd generalny	321
5.2.4. Przełożony miejscowy i jego rada	328
5.2.5. Inne urzędy domowe	346
5.3. Wewnętrzna nadzwyczajna władza zgromadzenia	348
5.3.1. Kapituła generalna	348
ROZDZIAŁ VI: FORMACJA DUCHOWO-INTELEKTUALNA ZGROMADZENIA	363
6.1. Szkoła Apostolska, jako źródło powołań saletyńskich	363
6.1.1. Założenie i rozwój Szkoły Apostolskiej	363
6.1.2. Źródła utrzymania	377

6.1.3. Kadra wychowawcza i pedagogiczna	379
6.1.4. Apostolicy	389
6.2. Formacja początkowa	393
6.2.1. Postulat	393
6.2.2. Nowicjat	394
6.2.3. Studia filozoficzno-teologiczne i święcenia kapłańskie	413
6.2.4. Juniorat braci zakonnych	432
6.3. Formacja permanentna	437
ROZDZIAŁ VII: CHARYZMAT I DUCHOWOŚĆ ZGROMADZENIA	445
7.1. Charyzmat Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette	445
7.1.1. Charyzmat zakonny w Kościele katolickim	445
7.1.2. Charyzmat założenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette	449
7.1.3. Założyciel zgromadzenia	456
7.1.4. Charyzmat zgromadzenia	465
7.2. Misyjny i maryjny charakter duchowości zgromadzenia	473
7.3. Kształtowanie duchowości saletyńskiej	478
7.4. Życie duchowe saletynów	482
7.4.1. Życie sakramentalne	483
7.4.2. Modlitwa wspólnotowa i indywidualna	486
7.4.3. Rekolekcje zakonne i dni skupienia	490
7.4.4. Medytacje i czytanie duchowne	492
7.4.5. Inne praktyki ascetyczne	495
7.4.6. Życie wspólnotowe	499
ROZDZIAŁ VIII: APOSTOLAT ZGROMADZENIA	501
8.1. Duszpasterstwo zgromadzenia	501
8.1.1. Duszpasterstwo parafialne, rektoralne i sanktuaryjne	501
8.1.2. Kult Matki Bożej z La Salette	511
8.1.3. Saletyńskie stowarzyszenia i bractwa religijne	520
8.1.4. Pomoc duszpasterska	523
8.2. Działalność misyjno-rekolekcyjna	525
8.2.1. Misje i rekolekcje parafialne	525
8.2.2. Rekolekcje zamknięte	537
8.2.3. Opieka nad zgromadzeniami żeńskimi i kierownictwo duchowe	544
8.3. Działalność pisarska i wydawnicza	549
8.4. Działalność charytatywna	559
8.5. Misje saletyńskie w latach 1880–1914	561
8.5.1. Norwegia i Laponia	561
8.5.2. Madagaskar	569
8.5.3. Kanada	573
ZAKOŃCZENIE	579
ANEKSY	585
Aneks 1: Słownik terminów zakonnych	585
Aneks 2: Dokumenty i listy	593
Aneks 3: Alfabetyczny spis Apostolików Szkoły Apostolskiej Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w latach 1876–1914	654
Aneks 4: Alfabetyczny spis Nowicjuszków Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette do roku 1914	703

Aneks 5: Alfabetyczny spis Kleryków Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette do roku 1914	727
Aneks 6: Alfabetyczny spis Prezbiterów Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette do roku 1914	737
Aneks 7: Alfabetyczny spis braci zakonnych Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette do roku 1914	744
Aneks 8: Misjonarze Matki Bożej z La Salette w czasie pierwszej wojny światowej (1914–1918)	750
Aneks 9: Wykaz zgromadzeń zakonnych męskich i żeńskich w XIX w. we Francji	755
Aneks 10: Wykaz bibliografii dotyczącej problematyki La Salette	757
Aneks 11: Sylwetki wybranych Misjonarzy Matki Bożej z La Salette	765
Aneks 12: Spis tabel	799
 BIBLIOGRAFIA	 801
 RÉSUMÉ: Histoire de la Congrégation des Missionnaires de Notre-Dame de La Salette jusqu'à 1914	 845
SUMMARY: History of the Congregation of the Missionaries of Our Lady of La Salette up to Year 1914	849
 INDEKS OSOBOWY	 853
INDEKS MIEJSCOWOŚCI I NAZW GEOGRAFICZNYCH	883

WYKAZ SKRÓTÓW

AAH	– Archives of the Archdiocese of Hartford
AAL	– Archives de l'Archidiocèse de Lyon
AANY	– Archives of the Archdiocese of New York
AAP	– Archiwum Archidiecezji w Przemyślu
AAS	– „Acta Apostolicae Sedis”, Roma 1909→
AASB	– Archives of the Archdiocese of Saint Boniface
AASh	– Archives of the Archdiocese of Sherbrooke
AASP	– Archives of the Archdiocese of São Paulo
AASp	– Archives of the Archdiocese of Springfield
ABMK	– „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, Lublin 1959→
abp	– arcybiskup
ABR	– Archives de Jean Berthier de Rome
ACCD	– Archivum Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, Vaticanum
ACD	– Archives of the Carmel of Darlington
ACDF	– Archivum Congregatio pro Doctrina Fidei, Vaticanum
ACGE	– Archivum Congregatio pro Gentium Evangelizatione, Vaticanum
ACVCSVA	– Archivum Congregatio pro Institutis Vitae Consecratae et Societatibus Vitae Apostolicae, Vaticanum
ADA	– Archives de le Diocésaines de Antsiarabé
ADANUG	– Archivio Diocesi di Assisi-Nocerna Umbra-Gualdo
ADBA	– Archives de le Diocésaines de Belley-Ars
ADI	– Archives Départementales du l'Isère
ADM	– Archives de le Diocésaines de Montpellier
ADO	– Archives of the Diocese of Oslo
ADS	– Archives de le Dioécaines de Sion
ADTo	– Archivio Diocesi di Torino
ADTou	– Archives de le Diocésaines de Tournai
ADV	– Archives de le Diocésaines de Valence
AEBK	– Archiwum Arcybiskupa Eugeniusza Baziaka w Krakowie
AEG	– Archives de l'Évêché de Grenoble
AELGF	– Archives de l'Evêché de Lausanne-Genève-Fribourg
AGSR	– Archives de la Maison Générale des Missionnaires de Notre-Dame de La Salette à Rome
AKMK	– Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie
AKUL	– Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie
AMS	– Archiwum Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie na Stradomiu
AMUW	– Archives Missionshaus Untere Waid Mörschwil
ANF	– Archives Nationales de France à Paris
„Annales”	– „Annales de N.-D. de La Salette”, La Salette, 1865→
ap.	– apostolik
APAH	– Archives Provincial of the B.M.V. Mother America of Hartford
Apar.C	– Arichives de le Paroissiales de Corps
Apar.D	– Arichives of the Parish of Danielson
Apar.F	– Arichives of the Parish of Fitchburg
Apar.H	– Arichives of the Parish of Hartford

APBC	– Arquivo Provincial Immaculate Conceptionis B.M.V. of Curitiba
APFG	– Archives Provinciales de la B.M.V. à La Salette de Grenoble-La Tronche
APMA	– Archives Provinciales de la B.M.V. Mère de l'Église de Antsirabé
APSA	– Archiwum Państwowe w Rzeszowie. Oddział w Sanoku
APSK	– Archiwum Prowincjalne Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Krakowie
APT	– Archiwum Prałatury w Trondheim
APT _r	– Archiwum Prałatury w Tromsø
APUA	– Archivum Pontificia Universitas Studiorum a Sancto Thoma Aquinate in Urbe a Roma (Angelicum)
APUG	– Archivum Pontificia Universitas Gregoriana a Roma (Gregorianum)
APZKP	– Fiche du Personnel de l'Institut des Missionnaires de La Salette
APZTP	– Dossier personnel de l'Institut des Missionnaires de La Salette
ASD	– Archiwum klasztorne Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Dębowcu
ASG	– Archives du Notre-Dame de La Salette à Grenoble
ASLS	– Archives du Sanctuaire Notre-Dame de La Salette
ASS	– „Acta Sanctae Sedis” (kontynuacja AAS), Roma 1865–1908
ASSa	– Archivio Santuario di Salmata
ASSe	– Archives du Sanctuaire de Sète
AUAM	– Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
AUJ	– Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie
AUKSW	– Archiwum Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
AUPJPII	– Archiwum Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie
ASV	– Archivum Secretum Vaticanum
ASVi	– Archives du Sanctuarie de Vienne
AVR	– Archivio Storico del Vicariato di Roma
bac.	– bakalaureat
b.d.	– brak daty
bł.	– błogosławiony
b.p.	– bez paginacji
b.sygn.	– bez sygnatury
BMG	– Bibliothèque Municipale de Grenoble
BNP	– Bibliothèque Nationale à Paris
Bossan I	– J. Bossan, Notes pour l'histoire de La Salette, z. 1: 1847–1864, nr 1–73, z. 2: 1864–1871, nr 74–149, z. 3: 1871, nr 151–258
Bossan II	– J. Bossan, Notre-Dame de La Salette et les fondations religieuses, z. 1, nr 1–186, z. 2, nr 187–275, z. 3, nr 276–351, z. 4, nr 352–456, z. 5, nr 1–55
Bossan III	– J. Bossan, Notes historiques sur les Communautés religieuses, femmes de La Salette, z. 1: 1846–1857, z. 2: 1857–1862, z. 3: 1862–1864
bp	– biskup
br.	– brat zakonny
„Bulletin”	– „Bulletin des Missionnaires de N.-D. de La Salette”, Tournai-La Tronche 1902–1963
ChD	– „ <i>Chrystus Dominus</i> ”, <i>Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele</i> , 1965
CIC	– <i>Codex Juris Canonici</i>
Circ.G I	– Circulaires des Pères Généraux: P. Archier et A. Chapuy (1876–1897)
Circ.G II	– Circulaires des Pères Généraux: J. Perrin (1897–1913)
Circ.G III	– Circulaires des Pères Généraux: P. Pajot (1913–1926)
Circ.G IVa	– Circulaires des Pères Généraux (1888–1902)
Circ.G IVb	– Circulaires des Pères Généraux (1897–1926)
Circ.G V	– Circulaires des Pères Généraux: C. Crozet (1926–1932)
Circ.G VI	– Circulaires des Pères Généraux: É.-X. Cruveiller (1932–1945)
Circ.G VII	– Circulaires des Pères Généraux: J. Imhof (1946–1958)
Circ.G VIII	– Circulaires des Pères Généraux: J.A. Dutil (1858–1864)
cz.	– część

- dr – doktor
- DSzAp 1897 – Directoire des Apostoliques des Missionnaires de La Salette, Grenoble 1897
- DSzAp 1909 – Directoire des Apostoliques de N.-D. de La Salette, Tournai 1909
- EN – Paweł VI, *Adhortacja apostolska „Ewangelii nuntiandi”*, Rzym 1975
- ES – Paweł VI, *Motu proprio „Ecclesiae Sanctae”*, 1966, w: Paweł VI, *Charyzmat życia zakonnego. Przemówienia i dokumenty*, Poznań 1974
- Elenchus – *Elenchus Sodalium ac Domorum Congregatio Missionariorum Dominiae Nostrae a La Salette* (1934–2019)
- filoz. – filozofia
- fr. – frank
- k. – kolumna
- kard. – kardynał
- kl. – kleryk
- KKG – Grand Registre du Chapitres Généraux
- KMNow – Liste des Pères Maîtres de la Congrégation: PP. Bossan, Buisson, Giraud, Chapuy, Perrin, Pajot, Beup Louis (avec la liste des Novices que les premiers ont eus)
- KMRZ I – S.-M. Giraud, Registre des missions et retraites pastorales de l'Institut des Missionnaires de La Salette (1865–1870)
- KMRZ II – Registre des missions et retraites pastorales de l'Institut des Missionnaires de Notre-Dame de La Salette (1852–1903)
- KNow I – Registre du Noviciat des Missionnaires de Notre-Dame de La Salette, t. 1:1858–1890
- KNow II – Registre du Noviciat des Missionnaires de Notre-Dame de La Salette, t. 2:1890–1903
- KNow III – Noviciats (1858–1938)
- KNZ I – L. Beup, Notes de Noviciat de La Salette des Missionnaires de Notre-Dame de La Salette, z. 1: 1858–1901, z. 2: 1901–1924
- KNZ II – L. Beup, Notes sur le Noviciat (1858–1936)
- Konst. 1876a – Règles ou Consistutions des Religieux Missionnaires de N.-D. de La Salette, Grenoble, le 4 octobre 1876 (nr 524)
- Konst. 1876b – Règles ou Consistutions des Religieux Missionnaires de Notre-Dame de La Salette, Grenoble, le 4 octobre 1876 (nr 525)
- Konst. 1880a – Constitutions de 1880, Grenoble, le 28 janvier 1880 (nr 526)
- Konst. 1880b – Constitutions et Coutumier Général des Missionnaires de La Salette (1880)
- Konst. 1882a – Constitutions et Coutumiers des Missionnaires de La Salette, Grenoble, le 15 janvier 1882 (nr 527)
- Konst. 1882b – Constitutions et Coutumiers des Missionnaires de La Salette, Grenoble, le 12 mai 1882 (nr 528)
- Konst. 1882c – Constitutions et Coutumier Général des Missionnaires de La Salette, Grenoble 1882 (nr 529)
- Konst. 1882d – Essai sur les Constitutions et sur les Coutumiers des Missionnaires de La Salette, le 15 janvier 1882
- Konst. 1885 – Constitutions et Coutumier Général des Missionnaires de La Salette, Grenoble 1885 (nr 530)
- Konst. 1891 – Constitutions et Coutumier Général des Missionnaires de La Salette, Grenoble 1891 (nr 531)
- Konst. 1894 – Constitutions et Coutumier Général des Missionnaires de La Salette, Grenoble 1894 (nr 532)
- Konst. 1897 – Constitutions et Coutumier Général des Missionnaires de La Salette, Leuck-Stadt 1897 (nr 533)
- Konst. 1903 – Constitutions des Missionnaires de La Salette, brouillon de 1903
- Konst. 1905 – Constitutions et Coutumier Général des Missionnaires de La Salette, Tournai 1905 (nr 537)
- Konst. 1909 – Constitutions et Coutumiers de l'Institut des Missionnaires de La Salette, Tournai 1909
- Konst. 1920 – Constitutions de l'Institut des Missionnaires de La Salette, Bruges – Bruxelles 1920
- Konst. 1926 – Constitutions de l'Institut des Missionnaires de La Salette, Bruges – Bruxelles 1926
- KPCorps I – Saint-Joseph de Corps. Registre du Personnel enseignant (1876–1902)
- KPCorps II – Saint-Joseph de Corps. Registre des Élèves (1889–1900)
- KPCorps III – Saint-Joseph de Corps. Notes par classes (1891–1904)
- KPK – *Kodeks Prawa Kanonicznego* 1983
- KPŚHartford – Hartford: relevé des procès-verbaux des professions et ordinations (1893–1904)
- KPZ – Registre du Personnel de la Congrégation (1852–1926)
- KPZS I – Registre des Professions Communauté des Missionnaires de Notre Dame de La Salette (1858–1926)

- KPZS II – Registre des Professions Communauté des Missionnaires de Notre Dame de La Salette (1858–1947)
 KPZS III – Registre de Professions du Pèlerinage (1888–1902)
 Kr.Amérique – Notes sur la fondation de l'École et sur le départ des premiers Pères pour l'Amérique
 Kr.Antsirabé – Annales de la résidence d'Antsirabé (1899–1927)
 Kr.Betafo – Annales de la résidence de Betafo (1901–1927)
 Kr.Bresil I – Annales de la mission de Brésil (1902–1915)
 Kr.Bresil II – Annales du Brésil (1902–1927)
 Kr.Canada I – A. Dupraz, Histoire de la mission du N.-O. du Canada (1898–1939)
 Kr.Canada II – Annales et fondation au Canada (1898–1906)
 Kr.Canada III – Fondations dans l'Ouest du Canada (1898–1906)
 Kr.Châtillon – Annales de la résidence de Châtillon (1897–1905)
 Kr.Corps – Notes relatives à l'acquisition du domaine du Ruisseau-Saint-Joseph de Corps
 Kr.Danielson – Annales de Danielson (1890–1940)
 Kr.Faratsiho – Annales de la résidence de Faratsiho (1902–1927)
 Kr.Fitchburg – Annales de Fitchburg (1894–1940)
 Kr.Grenoble I – Maison de Grenoble (1852–1901)
 Kr.Grenoble II – Notes sur la fondation de la Maison Saint-Vincent de Paul (1852–1879)
 Kr.Hartford I – Annales de Hartford (1892–1915)
 Kr.Hartford II – L. Beaup, Annales de Hartford (1892–1906)
 Kr.Hermitage – Notes sur l'Hermitage et Annales des années 1889–1905
 Kr.HZMS I – L. Carlier, L'Institut des Missionnaires de La Salette
 Kr.HZMS II – Histoire de l'Institut du début à 1962
 Kr.HZMS III – J. Imhof, Les Missionnaires de Notre-Dame de La Salette
 Kr.LaSal I – L. Perrin, J.M. Perrin, Manuscrits de Mr le curé Perrin écrits les premières années qui ont suivi l'Apparition
 Kr.LaSal Iia – J. Perrin, Relevé des notes manuscrits: Notes sur le Pèlerinage des années 1865–1871
 Kr.LaSal Iib – J. Perrin, Notes sur le Pèlerinage de Notre-Dame de La Salette, z. 1: 1865–1871; z. 2: 1872–1912
 Kr.LaSalette – Maison de La Salette (1852–1901)
 Kr.Loèche I – Annales de la maison de Loèche (1880–1896)
 Kr.Loèche II – Annales de la maison de Loèche en Valais (1880–1896)
 Kr.Madaga I – Fondation de la mission de Madagascar (1899–1901)
 Kr.Madaga II – Annales de la mission de Madagascar (1901–1927)
 Kr.Madaga III – Annales de Madagascar (1899–1939)
 Kr.Massongex – Maison de Massongex (1901–1902)
 Kr.Norvèg I – H. Berthier, Mission de Norvège (1880–1885)
 Kr.Norvèg II – J. Ramel, Notes sur la Norvège et la Laponie, des années 1880–1892
 Kr.Norvèg III – A. Besson, Notes sur la Norvège, des années 1880–1892
 Kr.Now – Noviciats 1858–1938
 Kr.Phoenicia – Annales de Phoenicia (1901–1944)
 Kr.PZMS – Liste des Pères Maîtres de la Congrégation: PP. Bossan, Buisson, Giraud, Chapuy, Perrin, Pajot, Beaup Louis (avec la liste des Novices que les premiers ont eus)
 Kr.Rome I – Annales de la maison Rome-Salmata (1896–1905)
 Kr.Rome II – Annales de la maison Rome-Salmata (1896–1919)
 Kr.Rome IV – Annales de la maison Rome-Salmata (1896–1926)
 Kr.Sète I – F. Comte, Notes sur la fondation de la résidence du Mont Saint-Clair de Sète (1897–1930)
 Kr.Sète II – Notes rédigées sur la résidence de Saint-Clair de Sète, des années 1897–1927
 Kr.Stanstead – Annales de Stanstead (1902–1912)
 Kr.Susa – Annales de la résidence de Suse-Villa Sampietro (1907–1928)
 Kr.Tournai – Annales de la résidence de Tournai (1901–1918)
 Kr.Vienne I – Notes sur la fondation de la résidence de Vienne, des années 1869–1902
 Kr.Vienne II – M. Langlois, Notes sur la chapelle de Vienne (1869–1903)
 Kr.VillarFocch – Annales de la résidence de Villar Focchiardo (1902–1907)

- Kr.Villeurbanne – Quelques notes sur la fondation de la residence de Villeurbanne (1898–1905)
- Kr.ZMS I – J. Bossan, Notes sur les origines de la Communauté des Missionnaires de La Salette, des années 1852–1864
- Kr.ZMS IIa – J. Bossan, Quelques notes historiques sur la Communauté des Pères de N.-D. Salette
- Kr.ZMS IIb – J. Bossan, Quelques notes historiques sur la Communauté des Pères
- Kr.ZMS III – L. Beaup, Notes sur la Congrégation, t. 1:1852–1897
- Kr.ZMS IV – L. Beaup, Notes sur la Congrégation, t. 2:1898–1906
- Kr.ZMS V – S. Deschaux, Notes du Registre de la Communauté pour le Registre des Annales de la Congrégation
- Kr.ZMS VI – S. Deschaux, Notes sur le commencement de L'Institut des Missionnaires de La Salette
- Kr.ZSP – Kronika Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Polsce, t. 1: 1902–1935, t. 2: 1902–1952
- KSzAp Ia – Grand Registre du Directeur de l'École Apostolique de La Souste et de Tournai (1884–1917)
- KSzAp Ib – Grand Registre du Directeur de l'École Apostolique de La Souste – Loèche (1884–1892)
- KSzAp IIa – Formation – Écoles Apostoliques (1876–1904)
- KSzAp IIb – Formation: Écoles Apostoliques
- KŚZ I – Registre des Ordinations (1852–1925)
- KŚZ II – Registre des Ordinations des Missionnaires de Notre Dame de La Salette (1852–1925)
- KURG – Registre des Decisions du Conseil Général
- KWSD – Formation – Scolasticats (1880–1938)
- KWZ – Visites canoniques 1897–1916
- LG – „*Lumen gentium*”, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele*, 1964
- „LPMBŚ” – „La Salette-Posłaniec Matki Bożej Saletyńskiej”, Kraków-Dębowiec-Kraków 1995→
- M. – Matka (przełożona zakonna)
- MBS – Matka Boża z La Salette
- mps – maszynopis
- MR – „*Mutuae relationes*”, *Wytyczne dla wzajemnych stosunków między biskupami a zakonnikami*, 1978
- MS – Missionarii Beatae Mariae Virginis à La Salette – Zgromadzenie Misjonarzy Matki Bożej z La Salette – saletyni
- n. – norma
- NBPZ – Notice Biographique du Personnel de la Congrégation des Missionnaires de Notre Dame de La Salette
- NMP – Najświętsza Maryja Panna
- Normy – Secretaria S. Congregationis Episcoporum et Regularium, S. Congregatio Episcoporum et Regularium, Normae secundum quas S. Congregatio Episcoporum et Regularium procedere solet in approbandis novis Institutis votorum simplicium, Romae 1901
- now. – nowicjusz
- nr – numer
- o. – ojciec
- Ordo – *Ordo divini officii recitando Missaeque celebradae iuxta Calendarium Congregationis Missionariorum B. M. V. A La Salette*, Roma-Napoli 1934–1970
- p. – punkt
- PAT – Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie, od 2009 r. Uniwersytet Papieski Jana Pawła II
- PC – „*Perfectae caritatis*”, *Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego*, 1965
- „PMBS” – „Posłaniec Matki Boskiej Saletyńskiej”, Dębowiec 1921–1950
- „PMBS-USA” – „Posłaniec Matki Boskiej Saletyńskiej”, Ware-Twin Lakes 1925–2003 – wydawany w USA w języku polskim
- PO – „*Presbyterorum ordinis*”, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów*, 1965
- por. – porównaj
- przyp. – przypis
- pw. – pod wezwaniem
- Rdom 1856 – Règlement des Missionnaires Diocésains pour le temps de Pèlerinage de N.-D. de La Salette du 15 mai au 15 octobre, Grenoble, le 26 mai 1856 (nr 518)

- Rdom 1858 – Règlement des Missionnaires Diocésains pour le temps de Pèlerinage de N.-D. de La Salette du 15 mai au 15 octobre, Grenoble, le 27 février 1858 (nr 521)
- Rdom 1862 – Règlements des Frères de Notre-Dame de La Salette, Grenoble, le 6 février 1862 (nr 524)
- red. – redakcja
- Reguła 1852 – Projet de Règle pour la Communauté des Pretres de N.-D. de La Salette 1852, Grenoble, le 5 mars 1852
- Reguła 1857 – Règles abrégées et provisoires pour des Missionnaires diocésains de N.-D. de La Salette, Grenoble, le 14 avril 1857 (nr 519)
- Reguła 1858 – Règles provisoires pour les Missionnaires diocésains de N.-D. de La Salette 1858, Grenoble, le 2 février 1858 (nr 520)
- Reguła 1862 – Règles abrégées pour les Frères de Notre-Dame de La Salette, Grenoble, le 8 février 1862 (nr 523)
- Reguła 1868 – Giraud S.-M., Institut des Religieux de N.-D. de La Salette (1868).
- Reguła 1872 – Giraud S.-M., Sommaire des Règles et Constitutions de la Congrégation des Religieux de N.-D. de La Salette, Grenoble 1872.
- rkps – rękopis
- Rnow 1859 – Règlement pour le Noviciat, Grenoble, le 7 juillet 1859 (nr 522)
- rozdz. – rozdział
- s. – siostra zakonna
- s. – strona
- SC – „Sacrosanctum Concilium” *Konstytucja o liturgii świętej*, 1963
- sygn. – sygnatura
- SzAp – Szkoła Apostolska
- św. – święty
- t. – tom
- teol. – teologia
- tł. – tłumaczenie
- uchw. – uchwała
- UKSW – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
- „Unitas” – Pismo wewnętrzne Polskiej Prowincji Misjonarzy Matki Bożej z La Salette, Kraków 1967–2009
- UPJPII – Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, w latach 1981–2009 Papieska Akademia Teologiczna
- VC – Jan Paweł II, *Posynodalna Adhortacja apostolska o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i świecie „Vita consecrata”*, 1996
- vol. – wolumin
- wyd. – wydanie
- z. – zeszyt
- zob. – zobacz

WSTĘP

1. Analiza tematu

Zgromadzenia zakonne zajmują miejsce szczególne w strukturze Kościoła katolickiego. Spełniały one w dziejach Kościoła liczne zadania, krzewiąc wiarę, naukę i kulturę, a także obecnie, obok ruchów i stowarzyszeń skupiających katolików świeckich, stanowić będą filar przyszłej odnowy Kościoła oraz mają szansę stać się siłą napędzającą przemiany w Kościele katolickim. Instytuty zakonne, jako pierwsze podjęły próbę określenia swoich zadań i swojego miejsca, tak w strukturze kościelnej, jak i w społecznościach lokalnych, stosownie do przeobrażeń społeczno-kulturalnych. W ten nurt wpisuje się również Zgromadzenie Misjonarzy Matki Bożej z La Salette (nazwa popularna: saletyni), założone w roku 1852 z inicjatywy biskupa Grenoble, Philiberta de Bruillarda. Powstanie tego zgromadzenia, które jest „owocem” objawienia Matki Bożej w La Salette (19 września 1846), a także jego działalność apostolska stanowi odpowiedź Kościoła katolickiego na zjawisko dechrystianizacji, sekularyzacji i kryzysu wiary społeczeństwa francuskiego w XIX w. oraz na ówczesną sytuację społeczno-polityczną i religijną Europy.

Europa w XIX stuleciu znajdowała się pod wpływem rewolucji francuskiej (1789–1804), która zapoczątkowała wielkie zmiany w każdej dziedzinie życia ówczesnych państw. Idee rewolucji francuskiej, przedłużone w pewnych dziedzinach o idee napoleońskie oraz prądy romantyczne miały znaczenie dla całej Europy, można powiedzieć, że nawet dla całej ludzkości. W głoszonych zasadach wolności, równości, braterstwa należy zauważyć pierwszy etap postępu, który miał prowadzić do przebudowy politycznej, światopoglądowej, a w pewnym sensie także społecznej ówczesnego świata i to właśnie w czasie, gdy dokonujący się przewrót i rozwój kapitalizmu otwierały drogę indywidualnej inicjatywie. Arystokratycznej Europie, tkwiącej nadal w systemie feudalnym, którego sztywne ramy hamowały zrywy społeczne, rewolucja francuska i inne ruchy narodowo-wyzwoleńcze, które wybuchały w ciągu całego XIX w., przynosiły zburzenie starego ładu i swoją twórczą część w stopniowy rozwój struktur bardziej demokratycznych, w tworzenie społeczeństw opartych na nowym i sprawiedliwym ładzie¹.

Zjawiska polityczne, ekonomiczne, filozoficzne i kulturalno-społeczne tamtego czasu wywarły decydujący wpływ na życie i struktury Kościoła katolickiego. W dziedzinie politycznej miały one swoje szczególne odbicie w tzw. „kwestii rzymskiej”, która od roku 1848 stwarzała bardzo wiele problemów Stolicy Apostolskiej. Przewroty rewolucyjne nie ustawały, a od roku 1859 po utworzeniu Królestwa Włoskiego i poważnym uszczupleniu na jego korzyść Państwa Kościelnego, hasło zjednoczenia Półwyspu Apenińskiego było coraz głośniejsze. Ostatecznie zajęcie Rzymu w roku 1870 położyło kres Państwu Kościelnemu, które, jak się niemal wszystkim katolikom wydawało, gwarantowało papieżom swobodne wykonywanie ich pasterskiej władzy w skali światowej. Jednak w tym niekorzystnym dla papieży pod względem politycznym czasie wzrastał coraz bardziej autorytet Kościoła katolickiego i Stolicy Apostolskiej². Wobec nowych ideologii papieży i ich otoczenie mieli stosunek jednoznacznie negatywny, gdyż w wolnościowych ruchach polityczno-społecznych widzieli zarzewie

¹ Por. G. Lefebvre, Ch.H. Pouthas, M. Daumont, *Historia Francji*, t. 2, Warszawa 1969, s. 49, 213; Z. Zieliński, *Epoka rewolucji i totalitaryzmów – studia i szkice*, Lublin 1993, s. 59, 69; Tenże, *Papieżstwo i papieży dwóch ostatnich wieków*, Poznań 1986, t. 1, s. 10; S. Kieniewicz, *Historia Polski 1795–1918*, Warszawa 1975, s. 34, 49–51, 74, 81; M.L. Mistecka, *Zmartwychwstanki. Charyzmat i dzieje 1891–1991*, t. 1, Lublin 1999, s. 21–22.

² W. Urban, *Kościół katolicki w Polsce pod zaborami (1815–1918)*, w: *Historia Kościoła w Polsce*, red. B. Kumor, Z. Obertyński, Poznań 1979, t. 2, cz. 1, s. 369–370.

rewolucji. Do późnych lat XIX w. odmawiali jakiegokolwiek ustępstwa na rzecz „ducha czasu”, widząc w tym zdradę swego posłannictwa. Nie tylko nie przyjmowali skrajnych jego postaci, ale często wszelkiej śmielszej myśli służącej postępowi, jak gdyby każda nowość musiała być bezwarunkowo przeciwna Kościołowi, a jednak w wielu dziedzinach życia politycznego i społecznego ten kompromis był możliwy i potrzebny. Tymczasem ogólnoswiatowy trend szedł w kierunku dechrystianizacji, laicyzacji i równouprawnienia światopoglądowego, a także wyznaniowego. Jednym z wyników tego długiego procesu było przystąpienie we wszystkich państwach do zdecydowanego ataku na pozycje zajmowane przez Kościół katolicki. Ten zakłócony porządek życia kościelnego Stolica Apostolska usiłowała ratować za pomocą konkordatów i różnych układów z rządami zainteresowanych państw. Pomimo tych wysiłków nie zdołano w większym stopniu powstrzymać postępującego powoli procesu zeświecczenia kultury duchowej, zahamować walki z religią i dążeń do „uśmiercenia Boga”³.

Kościół katolicki w XIX stuleciu, pomimo polityczno-społecznych zahamowań, wyzwolił w sobie potężne siły, dzięki którym powstały na całym świecie rozliczne dzieła; włączył się zwłaszcza w walkę o wolność nauczania i w potrzebę rozwoju apostołatu świeckich katolików. Ten ostatni rodzaj aktywności zaznaczył się szczególnie w dziedzinie wydawania prasy i czasopism katolickich, które odegrały ważną rolę w intelektualnej formacji, w rozwoju uczelni i nauk kościelnych, w ożywieniu ruchu odnowy liturgicznej, w żywszej działalności bractw i stowarzyszeń oraz w powstawaniu na wielką skalę nowych form życia zakonnego⁴. Można powiedzieć, że wiek XIX był stuleciem zakonów i zgromadzeń zakonnych, zarówno męskich jak i żeńskich. W latach 1850–1900 powstało ponad 350 żeńskich oraz ponad 60 męskich zgromadzeń zakonnych, z których większość posiadała konkretny program społeczno-apostolski⁵. To zakonnicy i zakonnice tych instytutów poprzez swoje prace, w większości wypadków na rzecz spauperyzowanej ludności, wszczepiły Kościół w struktury społeczne. Wiele z tych zgromadzeń zostało założonych na terenie Francji. W tej mozaice wydarzeń polityczno-społeczno-religijnych w drugiej połowie XIX w. realizowało się życie Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette, które jako dziedzictwo otrzymało od Maryi nakaz przekazania Jej orędzia całemu światu.

Celem niniejszej publikacji jest próba przedstawienia monografii Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette (saletynów) do roku 1914, z wykorzystaniem dokumentacji źródłowej. Niniejsza rozprawa ma charakter źródłowy i jest pionierską – zarówno na gruncie polskim, jak i międzynarodowym – próbą monografii w kompleksowym ujęciu metodycznie opracowanej historii życia i działalności saletynów i jako taka stanowi pewien wkład do poznania dziejów tej wspólnoty zakonnej. Ponadto jest przyczynkiem do pełniejszego poznania historii Europy i świata oraz historii Kościoła katolickiego, a także wypełnia odczuwalną lukę w badaniach nad męskimi zgromadzeniami zakonnymi w drugiej połowie XIX w. Jako główny problem pracy uczyniono szczegółową syntezę powstania i rozwoju oraz posłannictwa zgromadzenia, omawiając istotne obszary życia i działalności saletynów w latach 1852–1914. Opierając się na szeroko zarysowanym tle historycznym Francji, uwzględniającym sytuację polityczną, społeczno-ekonomiczną i religijną badanego okresu, Autor próbuje w sposób naukowy odpowiedzieć na podstawowe pytania: Jaka była geneza zgromadzenia i na jaki grunt padło oraz przez kogo było głoszone orędzie Matki Bożej z La Salette? Jak przebiegał rozwój wewnętrzny i zewnętrzny zgromadzenia? Na uwagę zasługują takie zagadnienia, jak: stan personalny, materialny i terytorialny na przestrzeni pierwszych 62 lat istnienia instytutu, a także ustrój i organizacja zgromadzenia. Praca ma również za zadanie przedstawienie charyzmatu, założyciela i duchowości zgromadzenia oraz formacji duchowo-intelektualnej, a także działalności apostolskiej jego członków, ponieważ te zagadnienia nie były przedmiotem dotychczasowych badań naukowych. Niniejsza rozprawa stanowi próbę odpowiedzi na te powyższe problemy, przedstawiając w sposób systematyczny i komplementarny dzieje i działalność zgromadzenia w omawianym okresie przede wszystkim od strony ludzi, którzy w nim żyli, w sposób ewidentny oddziałując przez swoją indywidualność na jego losy. Zakonnicy, bo o nich mowa, wywierali silny wpływ na kształtowanie oblicza zgromadzenia przez formułowanie programów, zadań, pragnień i dążeń. Ich osobowość, formacja intelektualna i duchowa oraz wynikające z tego konkretne decyzje pozostawiały w domach i rezydencjach instytutu konkretne ślady. Oni byli świadkami, ale przede wszystkim współtwórcami historii zgromadzenia. Podjęte

³ Z. Zieliński, *Papiestwo i papieże dwóch ostatnich wieków*, s. 13; M. Banaszak, *Historia Kościoła katolickiego*, Warszawa 1991, t. 3, cz. 1, s. 65; W. Urban, *Kościół katolicki w Polsce pod zaborami (1815–1918)*, t. 2, cz. 1, s. 368.

⁴ Por. M.L. Mistecka, *Zmartwychwstanki. Charyzmat i dzieje 1891–1991*, t. 1, s. 27–28.

⁵ Zob. Zakony i zgromadzenia zakonne na świecie. Zakony według daty założenia 1850–1899, w: <http://zakony-na-swiecie.blogspot.com/2009/07/zakony-wedug-daty-zaoenia-1800-1844.html> (10.07.2009).

zamierzenia determinują w pewnym sensie konstrukcję wykładu, zmuszając do dokonywania wielu uogólnień, a nawet pominięcia niektórych szczegółowych zagadnień.

Ramy chronologiczne 1852–1914, obejmujące cały okres działalności saletynów, wyznacza data powstania zgromadzenia (1852) oraz rok 1914, w którym wybuchła pierwsza wojna światowa, chociaż w przypadku niektórych zagadnień konieczne okazało się sięgnięcie poza te ramy czasowe. Poszerzenia ram czasowych wymagało w tym przypadku dobro całościowego przedstawienia problemu genezy zgromadzenia, a więc historii objawienia Matki Bożej z La Salette (1846) i jego zatwierdzenie przez Kościół (1851), a także pewien okres czasu do ostatecznego zatwierdzenia „Konstytucji” zgromadzenia przez Stolicę Apostolską (1926). Praca ukazuje zgodnie z zasięgiem terytorialnym życie i działalność saletynów na terenie Europy (Francja, Norwegia, Szwajcaria, Włochy, Belgia i Polska), Ameryki Północnej (Stany Zjednoczone i Kanada) i Południowej (Brazylia) oraz Afryki (wyspa Madagaskar). Powstanie i tworzenie się nowej wspólnoty zakonnej o określonej pracy apostolskiej i strukturze wewnętrznej na przestrzeni ponad 60 lat dokonywało się w ramach zgromadzenia zarządzanego bezpośrednio przez przełożonego generalnego i jego radę rezydującą w domu instytutu w Grenoble (w latach 1852–1901), a także w Massongex (1901–1902), Villar Focchiardo (1902–1907) i Susie (1907–1928). Rozwój placówek zgromadzenia do roku 1880 dokonywał się tylko na obszarze Francji, natomiast w latach 1880–1914 na terenach już 10 krajów: Francji, Norwegii, Szwajcarii, Włoch, Belgii, Polski⁶, Stanów Zjednoczonych, Kanady, Brazylii i na Madagaskarze. Mamy tu, więc do czynienia z różnorodnością podziałów politycznych oraz szczebli w administracji cywilnej i kościelnej. Te bardzo skomplikowane zagadnienia związane ze zmianami administracyjnymi będą poruszane i omawiane jednak w takim wymiarze, w jakim będą bezpośrednio dotyczyły spraw związanych z rozwojem instytutu.

2. Stan badań

Historia Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette nie była do tej pory przedmiotem kompleksowych, systematycznych i syntetycznych badań naukowych w oparciu o dokumentację źródłową⁷. Zagadnienie to nie znalazło również odzwierciedlenia w bogatej historiografii polskiej i światowej dotyczącej historii zgromadzeń zakonnych męskich w XIX i XX w. Opublikowano kilka opracowań, które stanowią cenny wkład w historiografię zgromadzenia, ale nie wyczerpują całokształtu zagadnień związanych z jego historią, strukturą i działalnością oraz zaliczają się do prac popularno-naukowych. Istniejące publikacje saletyńskich autorów prezentowały wybiórczo pewne aspekty całościowego obrazu, bądź w formie zarysu ukazywały historię zgromadzenia, bądź nie uwzględniały materiałów archiwalnych ani metody naukowej. Są to typowe opracowania popularnonaukowe saletyńskich kapłanów: Louisa Carliera⁸, Victora Hostachy'ego⁹, Jeana Jaouena¹⁰, Andrzeja Skibińskiego¹¹,

⁶ Polska wówczas znajdowała się pod zaborami. Saletyni przybyli 16 września 1902 r. do Krakowa (zabór austriacki) i tam osiedlili się na okres tymczasowy (1902–1905), a następnie w latach 1905–1921 przebywali w Puźnikach (archidiecezji lwowskiej) oraz od roku 1910 w Dębowcu (diecezji przemyskiej). Por. P. Jamiół, *Saletyni w Polsce*, Kraków 2004, s. 59–64.

⁷ Dotychczas w niewielkim stopniu zajmowano się dziejami tego instytutu. Jedynie kilkanaście stron z pracy doktorskiej ks. Piotra Jamióła: *Dzieje sanktuarium Matki Bożej Saletyńskiej w Dębowcu w latach 1910–1996*, Kraków 2001 (zob. AUPJPII, b.sygn., P. Jamiół, *Dzieje sanktuarium Matki Bożej Saletyńskiej w Dębowcu w latach 1910–1996*, Kraków 2001, praca doktorska; Tenże, *Dzieje sanktuarium Matki Bożej Saletyńskiej w Dębowcu w latach 1910–1996*, Kraków 2002) oraz z jego monografii *Saletyni w Polsce*, Kraków 2004 dotyka tej problematyki.

⁸ L. Carlier, *Historie de La Mère de Dieu sur la montagne de La Salette*, Tournai 1912, s. 580–595; *L'Apparition de Notre Dame sur la montagne de La Salette*, Tournai 1904, s. 85–114.

⁹ V. Hostachy, *Les Missionnaires de La Salette*, Paris 1930; *Historie séculaire de La Salette. Un siècle d'or 1846–1946*, Grenoble 1946, s. 371–430.

¹⁰ J. Jaouen, *Les Missionnaires de Notre-Dame de La Salette*, Grenoble 1953.

¹¹ APSK, b.sygn., A. Skibiński, *Historia Kongregacji Ojców Saletynów*, Dębowiec 1951, rkps; b.sygn., *Rozwój ideowo-psychologiczny saletynów oraz ich reguły*, Dębowiec 1952, rkps; *Krótki zarys historii Zakonu OO. Saletynów*, „PMBS”, 6:1926, nr 7, s. 193–195; nr 8/9, s. 230–233; nr 10, s. 285–289; nr 11, s. 311–313; nr 12, s. 342–345; 7:1927, nr 1, s. 7–9; nr 2, s. 43–46; nr 3, s. 74–78; nr 4, s. 107–109; nr 5, s. 139–143; nr 6, s. 169–172; nr 7, s. 209–212.

Donalda Paradisa¹² i Atico Fassiniego¹³. Inny charakter mają opracowania naukowe saletynów: ks. Charles'a Novela¹⁴, ks. Eugène Barrette'a¹⁵, ks. Henriego Gabriela¹⁶ oraz ks. Jana Kijka¹⁷. Są to niepublikowane prace licencjackie i naukowe pisane pod kątem pewnych zagadnień związane z omówieniem charyzmatu i duchowości Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette oraz kodyfikacji prawa własnego tego instytutu, co jest zrozumiałe i zasadne. Ponadto nieliczne istniejące prace dotyczące tego zagadnienia są jedynie opracowaniem wybranych aspektów i dotyczą konkretnej formy apostołstwa¹⁸ lub biografii wybranego saletyna¹⁹. Można stwierdzić, że studia naukowe nad historią Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette nie są rozwinięte i jest wiele do zrobienia w tym kierunku.

Znacznie więcej uwagi poświęcono początkom Zgromadzenia i jego działalności na ziemiach polskich już po roku 1902. Ogólne informacje dotyczące historii saletynów i ich działalności na ziemiach polskich pochodzą z prac nieżyjących już prezbiterów saletyńskich: Alojzego Gandawskiego²⁰ i Romana Wojtunika²¹. W ostatnim trzydziestolecu powstało kilka prac naukowych przybliżających dzieje kilku placówek saletyńskich, a także sylwetki polskich saletynów. Ten temat poruszali następujący saletyni: Władysław Pasiut²², Piotr Jamioł²³,

¹² D. Paradis, *The Missionaries of La Salette from France to North America*, Attleboro 1992.

¹³ A. Fassini, *Crônicas de uma Missão. 100 anos de presença saletina no Brasil*, Curitiba 2002.

¹⁴ AGSR, sygn. G2/11/1, Ch. Novel, *Recherches et Orientations Les Missionnaires de Notre-Dame de La Salette*, Rome 1968, t. 1–3; G2/11/2, *Du Corps des Missionnaires diocésains à l'actuelle Congrégation des Missionnaires de Notre-Dame de La Salette*, Rome 1968; sygn. G2/11/3, *De la fin et de l'Esprit propres des Missionnaires de Notre-Dame de La Salette d'après leurs textes constitutionnels*, Rome 1968; sygn. G2/11/4, *Les Frères Missionnaires de Notre-Dame de La Salette*, Rome 1969.

¹⁵ AGSR, sygn. E1/1/9, E. Barrette, *A Search into the Origins and Evolution of the Charism of the Missionaries of Our Lady of La Salette*, Rome 1975, praca lic.

¹⁶ APFG, b.sygn., H. Gabriel, *De la Règle Provisoire à la Règle définitive 1852–1909*, Tournai 1952.

¹⁷ AUPJPII, b.sygn., J. Kijek, *Kodyfikacja prawa Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette*, Kraków 2004, praca lic.

¹⁸ AUPJPII, b.sygn., A. Pantyra, *Aktualność posłannictwa Matki Bożej Saletyńskiej dla człowieka lat osiemdziesiątych XX wieku*, Warszawa 1984, praca mgr; b.sygn., S. Niemiec, *Matka Boska Saletyńska w polskim malarstwie ludowym*, Kraków 1985, praca mgr, b.sygn.; R. Nowak, *Działalność misyjna Księża Misjonarzy Saletynów na Madagaskarze w latach 1899–1939. Na podstawie listów misjonarzy*, Kraków 1985, praca mgr; b.sygn., R. Hodara, *Problem objawień prywatnych we współczesnej myśli teologicznej ze szczególnym uwzględnieniem La Salette i Medjugorie*, Kraków 1991, praca mgr; b.sygn., M. Świątek, *Orędzie Matki Bożej z La Salette*, Kraków 1991, praca mgr; b. sygn., S. Jędrych, *Śluby zakonne w świetle Konstytucji Misjonarzy Matki Bożej z La Salette*, Kraków 1995, praca mgr; b.sygn., I. Strogush, *Duchowość maryjna w życiu i nauczaniu Sługi Bożego księdza Jana Berthier (1840–1908) Misjonarza Saletyna*, Kraków 2018, praca mgr; P. Jamioł, *Bp Philibert de Bruilliard – dzielny obrońca objawienia i założyciel Misjonarzy Matki Bożej z La Salette*, „Unitas”, nr 6/1994, s. 4–7; Tenże, *Charyzmat pojednania w Zgromadzeniu Misjonarzy Matki Bożej z La Salette – perspektywa historyczna*, w: J. Kręcidło, red. *Pozwólcie pojednać się z Bogiem*, „Studia Salettensia” 1, Kraków 2007, s. 125–156; Tenże, *Kult Matki Bożej z La Salette w liturgii Kościoła*, w: J. Kręcidło, red. *Maryja Matka Jezusa*, „Studia Salettensia” 3, Kraków 2008, s. 211–244; Tenże, *Uznanie przez Kościół objawienia Matki Bożej z La Salette*, w: J. Kręcidło, red. *Maryja Matka Ludu Bożego*, „Studia Salettensia” 4, Kraków 2010, s. 164–237; Tenże, *Biskup Filibert de Bruilliard (1765–1860). Założyciel Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette*, w: J. Kręcidło, red. *Maryja Matka ludu Bożego*, „Studia Salettensia” 4, Kraków 2010, s. 238–270; Tenże, *Misja Słowa Bożego w posłudze pierwszych Misjonarzy Matki Bożej z La Salette*, w: J. Kręcidło, red. *Przez Maryję ku Wcielonemu Słowu*, „Studia Salettensia” 5, Kraków 2012, s. 139–161.

¹⁹ L. Carlier, *Un vrai fils de Marie. Le R.P. Giraud*, Grenoble 1922; V. Hostachy, *Le R.P. S.- M. Giraud (1830–1885). Le mystique*, Grenoble 1942; Tenże, *Le R.P. Jean Berthier (1840–1908). L'écrivain*, Grenoble 1943; Tenże, *Le R.P. P. Archier (1815–1899). Le constructeur*, Grenoble 1943; Tenże, *Une belle mission à Madagascar*, Lyon 1935; J. Jaouen, *Sylvain-Marie Giraud (1830–1885)*, Rome 1985; E. Jost, *Ksiądz Jan Berthier. Założyciel Zgromadzenia Świętej Rodziny. Positio – tom I, Exposé o cnotach (Informatio)*, Pelplin 2007; Tenże, *Ksiądz Jan Berthier. Założyciel Zgromadzenia Świętej Rodziny. Positio – tom II, Summarum*, Pelplin 2007; Tenże, *Ksiądz Jan Berthier. Założyciel Zgromadzenia Misjonarzy Świętej Rodziny*, tł. ks. W. Burzawa, Pelplin-Poznań 2000; P. Jamioł, *Ksiądz Piotr Archier. Pierwszy General Misjonarzy Saletynów (1815–1899)*, „Unitas”, nr 76–77:1989, s. 19–22; Tenże, *Ks. Józef Fux MS pierwszy superior na polskiej ziemi*, „Studia Saletyńskie”, Kraków 2000, nr 1(2000), s. 113–116; Tenże, *Ks. Salomon Schalbetter (1873–1934) ojciec i założyciel prowincji polskiej*, „Studia Saletyńskie”, Kraków 2000, nr 1(2000), s. 98–112; Tenże, *Ks. Gabriel Vanroth MS (1875–1941) pierwszy proboszcz na polskiej ziemi*, „Studia Saletyńskie”, Kraków 2002, nr 2(2002), s. 107–116; Tenże, *Saletyński Alojzy Gonzaga – Kleryk Alfons Clément (1862–1884)*, „Unitas”, nr 1/2009, s. 26–29; AUPJPII, b.sygn., M. Pis, *Życie i działalność Brata Bronisława Glanca MS (1906–1986)*, Kraków 2006, praca mgr.

²⁰ AUJ, b.sygn., A. Gandawski, *Historia Zgromadzenia Księża Saletynów w Polsce (1902–1947)*, Kraków 1948, praca mgr.

²¹ AUJ, b.sygn., *Zarys dziejów kościoła i klasztoru w Krakowie przy ul. Wiślniej 11*, Kraków 1949, praca mgr; APSK, b.sygn., *Dzieje polskiej Prowincji Misjonarzy Matki Bożej Saletyńskiej*, Zakopane 1972; *Praca Zgromadzenia Misjonarzy saletyńskich wśród Polaków za granicą*, w: *Działalność męskich zgromadzeń zakonnych wśród Polonii*, pr. zbior., Lublin 1982, s. 255–287.

²² W. Pasiut, *Sanktuarium Pana Jezusa Kobyłańskiego*, Kobyłka 1986; *50 lat Parafii Matki Bożej Saletyńskiej w Rzeszowie*, Rzeszów 2000.

²³ AUPJPII, b.sygn., P. Jamioł, *Kult Matki Bożej Płaczącej w Sanktuarium Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Dębowcu*, Kraków 1995, praca lic.; *Dzieje kultu Matki Bożej Saletyńskiej w dębowieckim sanktuarium*, Kraków 1996; *Zarys kultu Matki Bożej Saletyńskiej w Dębowcu*, Kraków 1996; *Apostoł Pięknej Pani z La Salette. Życie i działalność ks. dra Tadeusza Ptaka MS (1905–1986)*, Trzcianka 2000;

Jerzy Lis²⁴, Mirosław Mateńko²⁵, Grzegorz Ozga²⁶, Robert Śliwa²⁷ i Paweł Obst²⁸, ks. Stanisław Mazur²⁹, a także świeccy: Piotr Wisz³⁰, Krzysztof Mazur³¹, Andrzej Sochacki³², Iwona Józefiak³³, Marcin Jan Ostapiec³⁴, Dariusz Piotr Kolonista-Kujawski³⁵, Agnieszka Kazirodek³⁶, Joanna Rożek-Oślizło³⁷ i Kinga Bogdańska-Lendzion³⁸. Prace wymienionych Autorów nie są jednak dostępne dla przeciętnego Czytelnika, gdyż w większości pozostały w maszynopisach. Dość często Autorzy tych prac nie podchodzili do swoich opracowań krytycznie i nie sprawdzali uzyskanych informacji w archiwach zagranicznych, zwłaszcza Archiwum Generalnego Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Rzymie oraz archiwów Stolicy Apostolskiej, co było powodem błędów i niedomówień. Dlatego korzystano tylko z niektórych prac, a do podanych faktów podchodzono z dystansem i pewną rezerwą. Oprócz wymienionych pozycji opublikowano jeszcze szereg

Schematyzm Prowincji Matki Bożej Królowej Polski Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette, Kraków 2002; *Saletyni w Krakowie*, Kraków 2002; *Sto lat działalności Misjonarzy Saletynów na ziemiach polskich*, „Studia Saletyńskie”, Kraków 2003, nr 3(2003), s. 133–180; Ks. Michał Kolbuch MS (1889–1957) – *Apostoł Matki Bożej z La Salette*, „Folia Historia Cracoviensia”, Kraków 2006, t. 12, s. 25–48; Schleis Klemens MS (1900–1939), w: *Słownik biograficzny duchowieństwa metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego ofiar II wojny światowej 1939–1945*, Opole 2007, s. 266–268; Wołek Ludwik MS (1900–1939), w: *Słownik biograficzny duchowieństwa metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego ofiar II wojny światowej 1939–1945*, Opole 2007, s. 289–291; Zajchowski Stanisław MS (1898–1939), w: *Słownik biograficzny duchowieństwa metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego ofiar II wojny światowej 1939–1945*, Opole 2007, s. 297–299; *Nasz Brat Bronisław z Dębowca*, Kraków 2007; *50 lat formacji intelektualnej Misjonarzy Saletynów na Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie*, w: J. Kręcidło, red. „Studia Salettensia” 2, Kraków 2008; Ks. dr Andrzej Skibiński MS (1894–1956), „Unitas”, nr 1/2008, s. 29–33; *Z Odrzykonii do Argentyny – historia księdza Alojzego Zawiszy MS*, „Unitas”, nr 2/2008, s. 29–31; *Historia Dębowca*, Kraków 2009; *O tym, jak saletyni przybyli do Dębowca*, w: J. Kręcidło, red. *Przez Maryję ku Wcielonemu Słowu*, „Studia Salettensia” 5, Kraków 2012, s. 163–194; *Znaczenie przybycia saletynów do Trzcianki dla ówczesnych jej mieszkańców*, w: J. Kręcidło, red. *Przez Maryję ku Wcielonemu Słowu*, „Studia Salettensia” 5, Kraków 2012, s. 195–215; *Saletyni*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 17, Lublin 2012, k. 919–920; Ks. Franciszek Czarnik MS (1909–1952) – *pierwszy proboszcz parafii Matki Bożej Saletyńskiej w Rzeszowie*, w: Z. Gogola, *Habend omnia tempora sua. Prace ofiarowane ks. prof. dr. hab. Januszowi Wyciśle*, Kraków 2013, s. 175–193; Ks. Julian Filoda saletyn, „Unitas”, nr 71/1988, s. 85–96; Ks. lic. Stanisław Zawisza MS (1901–1970), „Unitas”, nr 2/2007, s. 20–21; *Koronacja figury Matki Bożej Saletyńskiej w Dębowcu*, Kraków 1996.

²⁴ AUPJPII, b.sygn., J. Lis, *Historia parafii Puźniki – pierwszej placówki saletyńskiej w Polsce (1905–1921)*, Kraków 1999, praca mgr; *Początki Saletynów w Polsce*, „Studia Saletyńskie”, Kraków 2000, nr 1(2000), s. 90–97.

²⁵ AUPJPII, b.sygn., M. Mateńko, *Dzieje parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Kobylance w latach 1925–1992*, Kraków 1999, praca mgr.

²⁶ AUPJPII, b.sygn., G. Ozga, *Ksiądz Jan Helpa MS – życie i działalność*, Kraków 2002, praca mgr.

²⁷ AUPJPII, b.sygn., R. Śliwa, *Dzieje polskiej prowincji Misjonarzy Matki Bożej z La Salette na ziemiach polskich w okresie II wojny światowej (1939–1945)*, Kraków 2002, praca mgr.

²⁸ AUPJPII, b.sygn., P. Obst, *Życie i praca misyjna Księdza Władysława Czosnka MS*, Kraków 2007, praca mgr.

²⁹ AKUL, b.sygn., S. Mazur, *Kult Matki Boskiej Saletyńskiej w Dębowcu*, Lublin 1985, praca mgr.

³⁰ AUPJPII, b.sygn., P. Wisz, *Formacja duchowo-intelektualna Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Polsce do 1972 r.*, Kraków 2003, praca doktorska; b.sygn., Ks. Józef Ryma (1896–1936) *pierwszy polski saletyn misjonarz Madagaskaru*, Kraków 1994, praca mgr; b. sygn., *Małe Seminarium Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Polsce (1906–1952)*, Tarnów 1998, praca lic.; *Ojciec August Gauthier MS (1884–1961)*, „Unitas”, nr 3/2001, s. 17–18; *Historia Małego Seminarium Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Polsce*, „Studia Saletyńskie”, Kraków 2002, nr 2(2002), s. 117–137; *Formacja duchowo-intelektualna Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Polsce do 1972 r.*, Kraków 2003; *Dzieje Małego Seminarium Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Polsce (1906–1952)*, Kraków 2004; *Wyższe Seminarium Duchowne Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Dębowcu (1952–1955)*, „Resovia Sacra”, 11:2004, s. 161–181; *Saletyńscy studenci Uniwersytetu Jagiellońskiego*, „Resovia Sacra”, 12:2005, s. 191–214; *Instytut Filozoficzno-Teologiczny Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Dębowcu (1928–1939)*, Kraków 2012.

³¹ AKUL, b.sygn., K. Mazur, *Katecheza w świadomości młodzieży licealnej na przykładzie parafii M.B. Saletyńskiej w Rzeszowie*, Lublin 1983, praca mgr.

³² AUPJPII, b.sygn., A. Sochacki, *Młodzież wobec małżeństwa. Studium socjologiczne na przykładzie parafii pod wezwaniem Matki Bożej Saletyńskiej w Rzeszowie*, Kraków 1986, praca mgr; *Posoborowa architektura sakralna na przykładzie kościoła p.w. Matki Bożej Saletyńskiej w Rzeszowie*, Kraków 1986, praca mgr.

³³ AUAM, b.sygn., I. Józefiak, *Głoszenie i realizacja orędzia Matki Bożej Saletyńskiej w polskim macierzystym ośrodku Saletynów w Dębowcu k. Jasła*, Poznań 1991, praca mgr; *Dom Matki ze stuletnią tradycją. Dębowiec 1912–2012*, Kraków 2014; *Dębowiecka Królowa*, Kraków 2017.

³⁴ AUPJPII, b.sygn., M.J. Ostapiec, *Sanktuarium Matki Bożej Saletyńskiej w Dębowcu*, Kraków 2007, praca mgr.

³⁵ AUAM, b.sygn., D.P. Kolonista-Kujawski, *Kult Matki Bożej z La Salette w Dębowcu w latach 1910–1995*, Poznań 1999, praca mgr.

³⁶ AUAM, b.sygn., A. Kazirodek, *Założenie i rozwój placówki Zgromadzenia Księżki Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Trzciance w latach 1945–1995*, Poznań 2000, praca mgr.

³⁷ AUKSW, b.sygn., J. Rożek-Oślizło, *Dzieje Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Rzeszowie w latach 1936–2006*, Warszawa 2011, praca doktorska.

³⁸ AUKSW, b.sygn., K. Bogdańska, *Religijna i społeczna rola kapłana-misjonarza na przykładzie pracy misyjnej na Madagaskarze*, Warszawa 2001, praca mgr; K. Lendzion, *Spółeczno-religijna rola kapłana misjonarza na Madagaskarze*, Warszawa 2012.

artykułów, których autorzy skoncentrowali się przede wszystkim na analizie szczegółowej zagadnień stanowiących przedmiot niniejszej rozprawy³⁹. Artykuły te stanowią swoiste kompendium wiedzy w zakresie wskazanym w tytule.

3. Podstawa źródłowa

W celu opracowania podjętego tematu konieczna stała się kilkuletnia wnikliwa kwerenda, przeprowadzona w 59 archiwach zagranicznych (47) i krajowych (12) oraz w dwóch bibliotekach we Francji. Podstawową bazę źródłową dla niniejszego tematu stanowią źródła rękopiśmienne i drukowane pochodzące z archiwów kościelnych (zwłaszcza saletyńskich) i państwowych. Poza tym, jako podstawę do opracowania tego dzieła posłużyły już istniejące publikacje, a przede wszystkim saletyńskie, których pełny wykaz podano w bibliografii.

Najważniejszą grupę stanowią materiały znajdujące się w Archiwum de la Maison Générale des Missionnaires de Notre-Dame de La Salette à Rome (Archiwum Generalnym Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Rzymie). Krótka charakterystyka źródeł pozwoli zapoznać się Czytelnikowi z ich zawartością oraz stopniem wykorzystania i przydatnością w toku prowadzonych badań. Głównym źródłem z archiwum saletyńskiego w Rzymie okazała się księga „Registre des Décisions du Conseil Général” zawierająca podstawowe informacje związane z życiem zgromadzenia ujęte w postaci uchwał i krótkich sprawozdań, a także księga „Grand Registre du Chapitre Général”, w której znajdują się wszystkie decyzje kapituły generalnej. Dla ustalenia danych biograficznych saletynów na podstawie dokumentów rzymskich korzystano przede wszystkim z akt personalnych zakonników („Dossier personnel”): „Fiche du Personel”, „Notice biographique”, „Registre du Personel de la Congrégation”, a także posłużono się również innymi dokumentami. Pokażny zbiór archiwalny stanowią relacje, sprawozdania, wizytacje, korespondencja generałów i zakonników, okólniki, materiały odnoszące się do dzieł misyjnych, akta osobowe poszczególnych zakonników, księgi ekonomiczne oraz statystyka personalna zgromadzenia. Wyjątkowym źródłem są wszystkie teksty normatywne prezentowanego okresu, przechowywane w Archiwum Generalnym: „Projekt reguły” z 1852 r., „Tymczasowa reguła” z 1858 r., „Reguła dla braci” z 1862 r., „Konstytucje” z roku 1876 i 1880 oraz z lat 1882–1926, a także „Regulaminy domowe”. W pracy wykorzystano też kroniki dotyczące historii objawienia Maryi w La Salette i Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette, a także placówek saletyńskich rozsianych po całym świecie oraz poszczególnych instytucji zakonnych. Najważniejszymi okazały się „Kroniki” rękopiśmienne dotyczące historii zgromadzenia napisane przez saletynów: ks. Josepha-Antoine’a Bossana, ks. Louisa Carliera, ks. Louisa Beaupa, ks. Josepha Perrina oraz dwóch braci księży diecezjalnych: Louis-Josepha Perrina i Jacques-Michela Perrina – duszpasterzy parafii La Salette-Fallavaux. Sięgnięto też do kronik placówek saletyńskich znajdujących się we wspomnianym archiwum.

W poszukiwaniu materiałów źródłowych, oprócz Archiwum Generalnego w Rzymie, kwerendą objęto inne archiwa prowincji saletyńskich znajdujące się w: La Salette-Pèlerinage (Francja), Grenoble-La Tronche (Francja), Hartford (Stany Zjednoczone), Curitiba (Brazylia), Antsirabé (Madagaskar) i Krakowie (Polska), a także archiwa poszczególnych placówek saletyńskich. W zasobie archiwów prowincji saletyńskich znajdują się akta wizytacyjne, akta personalne zakonników, rozporządzenia i listy kierowane przez przełożonych i zakonników do generała, kroniki placówek saletyńskich, korespondencja z władzami kościelnymi i świeckimi, księgi profesji zakonnej i święceń, księgi uchwał rad domowych, akta placówek saletyńskich oraz zespół akt odnoszących się do Szkoły Apostolskiej, nowicjatu i seminarium duchownego. Dużą wartość mają akta personalne, zarówno dokumenty osobiste, jak i ukazujące działalność saletynów, między innymi kazania, konferencje, relacje, wspomnienia, luźne zapiski, fotografie i pamiątki zakonników. Spośród archiwów znajdujących się w poszczególnych placówkach saletyńskich należy wymienić Archiwum Sanktuarium Matki Bożej z La Salette ze względu na zasób zbiorów, jak i ze względu na fakt, iż dom ten jest kolebką zgromadzenia. Zgromadzone tam zasoby

³⁹ Ze względu na dużą liczbę pozycji, nie wymieniamy tutaj i odsyłamy Czytelnika do literatury, którą zamieszczamy w bibliografii na końcu tej książki.

stanowią zasadnicze źródło informacji dotyczącej historii i zasięgu kultu Matki Bożej z La Salette oraz zawierają zapisy pielgrzymek, darów wotywnych, nadzwyczajnych łask, próśb i podziękowań, a także historię sanktuarium i jego stróżów. Każdy dom saletyński zgodnie z rozporządzeniem „Konstytucji” posiada własne archiwum. Zbiory archiwalne domów i placówek saletyńskich, które uległy likwidacji, zdeponowano w archiwum danej prowincji, do której wówczas należały. Natomiast aktualne placówki saletyńskie dysponują swoimi archiwami domowymi. Kwerenda w tych archiwach dostarczyła niezwykle cennych informacji dotyczącej korespondencji saletynów, zwłaszcza tej urzędowej, zachowanej w większości na szczeblu zgromadzenia, a także sprawozdań, luźnych zapisków i wspomnień z działalności apostolskiej tych poszczególnych placówek saletyńskich.

Ponadto baza źródłowa została wzbogacona przez kwerendę w innych archiwach nie saletyńskich. Wartościowe w tej kwestii okazały się dokumenty znajdujące się w Archiwach Watykańskich: w Archivum Secretum Vaticanum (ASV), w Archivum Congregatio pro Doctrina Fidei (ACDF), w Archivum Congregatio pro Gentium Evangelizatione (ACGE), w Archivum Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum (ACCD) oraz Archivum Congregatio pro Institutis Vitae Consecratae et Societatibus Vitae Apostolicae (ACVCSVA). Wymienione archiwa Stolicy Apostolskiej potwierdziły większość danych zdeponowanych w saletyńskich archiwaliach, a także wniosły do materiału źródłowego wiele nowych i cennych informacji. Obejmują one w zasadzie materiał archiwalny dotyczący samego objawienia w La Salette oraz zgromadzenia m.in. dekrety, sprawozdania, pisma i dane historyczne, zwłaszcza dotyczące organizacji wewnętrznej oraz przepisów instytutu.

Dla zobrazowania formacji intelektualnej kleryków i księży saletyńskich posłużyły, oprócz wyżej wymienionych archiwów saletyńskich, katalogi i wykazy ocen znajdujące się w Archivum Pontificia Universitas Gregoriana w Rzymie (Gregorianum). Dokonano także pod tym kątem kwerendy w Archivum Pontificia Universitas Studiorum a Sancto Thoma Aquinate in Urbe w Rzymie (Angelicum), która potwierdziła, że ten sam materiał źródłowy dotyczący omawianej problematyki znajduje się w Archivum Generalnym Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Rzymie.

Część materiałów źródłowych wykorzystano również z Archives de l'Évêché de Grenoble (AEG). Wykorzystane tam archiwalia dostarczyły wielu cennych informacji, ukazujących opracowaną problematykę. Obok uporządkowanych w zespoły akt archiwalnych dotyczących historii i działalności sanktuarium Matki Bożej w La Salette ważnym źródłem są dokumenty dotyczące Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette oraz jego działalności na terenie diecezji Grenoble. Wiele cennych uwag odnoszących się do pierwszego okresu dziejów instytutu dostarcza obszerna korespondencja misjonarzy, zwłaszcza ta kierowana do ówczesnych biskupów diecezji Grenoble.

Przeprowadzono także kwerendy w archiwaliach diecezjalnych w takich ośrodkach jak: Antsirabé (Madagaskar), Asyż-Nocera Umbra-Guldo (Włochy), Belley-Ars (Francja), Hartford (USA), Lozanna-Genewa-Fryburg (Szwajcaria), Lyon (Francja), Montpellier (Francja), Nowy Jork (USA), Oslo (Norwegia), Sherbrooke (Kanada), Saint Boniface (Kanada), São Paulo (Brazylia), Sion (Szwajcaria), Springfield (USA), Tournai (Belgia), Turyn (Włochy), Vienne (Francja), Tromsø (Norwegia), Trondheim (Norwegia), Kraków (Polska), Przemysł (Polska), które nie wniosły istotnych zmian do stanu badań. Najczęściej znajdowały się tam jedynie kopie archiwaliów przechowywanych w Archivum Generalnym Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Rzymie lub w Archivum Prowincjalnym Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Krakowie. Podobne rezultaty przyniosła także kwerenda przeprowadzona w archiwach państwowych. Jedynie w Archivum Narodowym w Paryżu zachowały się archiwalia dotyczące uznania Misjonarzy Matki Bożej z La Salette za zgromadzenie zakonne. Cennych materiałów dotyczących omawianej problematyki dostarczyły również Biblioteka Miejska w Grenoble oraz Biblioteka Narodowa w Paryżu. Pełny wykaz źródeł archiwalnych i ich zasobów podano w bibliografii.

W niniejszej rozprawie wykorzystano również źródła drukowane, do których należą „Konstytucje” oraz „Prawo zwyczajowe” wydawane przez saletynów, jako teksty normatywne prawodawstwa instytutu, a także schematyzmy diecezjalne i zakonne. Stanowią cenny materiał w rekonstrukcji porządku dnia, sposobu odbywania ćwiczeń duchownych czy kompetencji przełożonych. Są nieocenione w ukazywaniu zadań apostolskich, nakreślonych przez Kościół katolicki i oceny wierności im w podejmowanych przez saletynów dziełach. Oceniając zachowany materiał źródłowy, należy stwierdzić, iż mimo trudnych warunków (pierwsza i druga wojna światowa oraz kilkukrotne przenosiny archiwaliów) zachowały się liczne źródła.

Wiele cennych informacji o życiu i działalności Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette dostarczyła lektura saletyńskich czasopism i periodyków. Najważniejszym z nich jest „Annales de Notre-Dame de La Salette” wydawany w sanktuarium w La Salette od roku 1865 oraz „Bulletin des Missionnaires de N.-D. de La Salette” wydawany w Tournai w latach 1902–1963. W pismach tych można znaleźć takie zagadnienia, jak: kronika sanktuarium w La Salette, kronika Szkoły Apostolskiej, informacje z życia nowicjatu i klerykatu, nekrologii saletynów oraz czcicieli Matki Bożej z La Salette, programy i relacje z uroczystości odpustowych w saletyńskich placówkach, informacje o działalności misyjnej oraz z placówek saletyńskich, korespondencja, sprawozdania z działalności bractw saletyńskich, wspomnienia i relacje zakonników.

Wymienione wyżej materiały źródłowe znajdujące się wspomnianych ośrodkach archiwalno-bibliotecznych nie wyczerpują długiej listy wykorzystanych zbiorów. Całość bazy źródłowej uzupełniają liczne opracowania, których pełną listę podano Czytelnikowi w bibliografii.

4. Konstrukcja pracy

Przedstawiona praca jest żmudną rekonstrukcją, opartą na wyszukiwaniu i zestawianiu w całość fragmentarycznych danych zebranych z różnego rodzaju materiałów źródłowych. Dotyczy to zwłaszcza danych mówiących o stanie personalnym zgromadzenia i organizacji placówek. W materiale źródłowym nie znaleziono gotowych danych statystycznych, dlatego wszystkie dane liczbowe są wynikiem obliczeń Autora. Zamieszczone tabele obrazujące strukturę personalną, liczbę placówek oraz rodzaj prowadzonej działalności, mają w sposób przejrzysty i klarowny zapoznać Czytelnika z problemem.

W pracy zastosowano kilka metod badawczych. Jedną z nich jest metoda opisowa. Dzięki niej przy ścisłym trzymaniu się chronologii opisane zostały niektóre wydarzenia. Oprócz metody opisowej zastosowana została metoda pragmatyczna (często występująca razem z opisową), dzięki której można było wyciągnąć konkretne wnioski. Kolejną metodą, która znalazła zastosowanie w pracy, jest metoda filologiczna, czyli analiza tekstów źródeł historycznych. Wspomniane metody uzupełniały podstawową metodę historyczną oraz statystyczną. W celu oddania klimatu tamtych czasów świadomie wkomponowano w tok narracji cytaty źródeł.

Przedmiot badań oraz historyczne tło określiły konstrukcję pracy, która została podzielona na osiem rozdziałów i zakończenie, przy zastosowaniu kryterium rzeczowego, z uwzględnieniem zależności i następstw wynikających z chronologii. Uzupełniają ją przypisy, tabele, aneksy i indeksy. Temat podjęty w tytule pracy wyznaczył jednocześnie kierunek, w którym przeprowadzono badania naukowe. Punktem wyjścia przeprowadzonej narracji jest środowisko instytucjonalne, w jakim badano dzieje zgromadzenia.

W pierwszym rozdziale rozprawy, w ramach wstępnych informacji, przedstawiono ogólną charakterystykę sytuacji Francji na tle Europy i jej uwarunkowania polityczne, społeczno-ekonomiczne i religijne w XIX oraz na początku XX w. do momentu wybuchu pierwszej wojny światowej. To obszerne tło historyczne ujęte w zarysie pomaga lepiej zrozumieć zachodzące procesy i przemiany, jakie dokonały się wówczas we Francji, w kraju, w którym narodziło się Zgromadzenie Misjonarzy Matki Bożej z La Salette.

W drugim rozdziale zapoznano Czytelnika z genezą Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette. Problem tego zagadnienia starano się analizować w oparciu o objawienie Matki Bożej w La Salette-Pèlerinage jako inspiracji do powstania zgromadzenia, uwzględniając przebieg kanonicznego procesu jego badania i orzeczenia prawdziwości przez Kościół katolicki, z równoczesnym ukazaniem sylwetek świadków tego wydarzenia, a także pierwszych stróżów miejsca objawienia w osobach miejscowych duszpasterzy parafii w La Salette-Fal-lavaux. W ostatniej części rozdziału przedstawiono sam początek fundacji zgromadzenia.

W następnym rozdziale ukazano zasadnicze trzy etapy rozwoju Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette: od misjonarzy diecezjalnych do zgromadzenia zakonnego (1852–1858), zgromadzenia na prawie diecezjalnym (1858–1879) oraz zgromadzenia na prawie papieskim (1879–1914). Podjęto również próbę naszkicowania panoramy tych procesów ze szczególnym zwróceniem uwagi na takie zagadnienia, jak: powołanie wspólnoty misjonarzy diecezjalnych i jej trudne początki, utworzenie zgromadzenia diecezjalnego pod jurysdykcją biskupa Grenoble, wypracowanie „Konstytucji”, uzyskanie autonomii materialnej przez zgromadzenie,

założenie Szkoły Apostolskiej, podjęcie dzieła misyjnego w Norwegii, starania o zatwierdzenie papieskie oraz wydarzenia związane z powstaniem nowej rodziny zakonnej na prawie papieskim, a także uwzględniono przymusową deportację saletynów poza granice Francji, która przyczyniła się do ekspansji instytutu na inne kraje. Jako uzupełnienie tych zagadnień przedstawiono rozwój prawa zgromadzenia: modyfikacje „Konstytucji” oraz „Statutów” w zależności od wymagań prawa cywilnego i kościelnego.

W kolejnym rozdziale zaprezentowano stan personalny i materialny Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette, ukazując najpierw zagadnienie związane ze strukturą personalną: rekrutację kandydatów do instytutu, dynamikę wstąpień i wystąpień, wzrost liczbowy wspólnoty oraz status społeczny, a także omówiono podstawową grupę zakonników, jaką stanowili prezbiterzy i bracia zakonnicy. Następnie ukazano dynamizm rozwoju instytutu pod względem powstawania placówek, bazę materialną zgromadzenia i jego uposażenie z uwzględnieniem życia codziennego i spraw gospodarczych. Przy opracowaniu sieci domów uwzględniono ich geograficzne rozmieszczenie i pewne uwarunkowania sprzyjające ich powstawaniu oraz ich uposażenie materialne.

W piątym rozdziale omówiono ustrój i organizację Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette, poruszając przede wszystkim zagadnienie władzy zewnętrznej (papież, Św. Kongregacja ds. Zakonników, kardynał protektor) i wewnętrznej instytutu (kapituła generalna, generał, zarząd generalny, zarząd miejscowy, urzędy klasztorne).

W szóstym rozdziale opisano formację duchowo-intelektualną w zgromadzeniu. W ramach wychowania poruszono zagadnienia związane z formacją duchową poprzez poszczególne jej etapy oraz intelektualną, ukazując ewolucję pierwotną saletyńskiego modelu kształcenia, który musiał ulec zmianom wobec wymogów kościelnych i możliwości zgromadzenia, zachowując jednak swój charakterystyczny odcień w ramach formacji. Na końcu tego rozdziału uwzględniono metody i sposoby kształcenia saletynów.

Całość rozdziału siódmego poświęcono charyzmatowi i duchowości zgromadzenia. Przystępując do realizacji powyższego tematu, najpierw podano ogólną charakterystykę charyzmatu i jego istotne elementy, następnie omówiono zagadnienie związane z obecnością charyzmatu saletynów w strukturach organizacyjno-prawnych tego instytutu oraz podjęto próbę ukazania „narodzin” saletyńskiego charyzmatu, przedstawiając sylwetkę założyciela zgromadzenia. W dalszej części tego rozdziału przedstawiono misyjny i maryjny charakter duchowości zgromadzenia, który realizowali jego członkowie oraz ukazano kształtowanie duchowości saletyńskiej za pomocą tych charakterystycznych cech ich duchowości. Na samym końcu dokonano analizy środków rozwoju życia duchowego osób zakonnych, którymi są sakramenty, a szczególnie Eucharystia, a także modlitwa, rekolekcje, dni skupienia, praktyki ascetyczne oraz życie wspólnotowe.

W ostatnim rozdziale przedstawiono działalność apostolską prowadzoną przez zgromadzenie, biorącą swój początek z orędzia Matki Bożej z La Salette oraz z posłannictwa Kościoła powszechnego. Działalność ta przebiegała dwutorowo: obsługa miejsca objawienia i przepowiadanie słowa Bożego oraz głoszenie misji i rekolekcji parafialnych. W tym aspekcie scharakteryzowano działalność duszpasterską saletynów, akcentując służbę Bożą w ich placówkach oraz pomoc duszpasterską, omówiono zagadnienie głoszenia misji i rekolekcji parafialnych, rekolekcji zamkniętych oraz kierownictwo duchowne. Na końcu zaprezentowano działalność wydawniczą, charytatywną oraz omówiono misje saletyńskie w latach 1880–1914.

Zakończenie rozprawy jest syntezą całości wysiłków badawczych oraz próbą odpowiedzi na problem postawiony na wstępie, mianowicie jak wyglądało życie i działalność saletynów od ich narodzin (1852) aż do wybuchu pierwszej wojny światowej (1914). Całość dysertacji dopełniają w formie aneksów: słownik terminów zakonnych; dokumenty i listy; alfabetyczny spis apostołów, nowicjuszy, prezbiterów i braci zakonnych; wykaz saletynów uczestniczących w działaniach wojennych w pierwszej wojnie światowej; wykaz zgromadzeń zakonnych męskich i żeńskich w XIX w. we Francji; wykaz bibliografii dotyczącej problematyki La Salette; biogramy wybranych Misjonarzy Matki Bożej z La Salette; spis tabel zamieszczonych w niniejszej pracy; a także: wykaz skrótów, bibliografia, krótkie streszczenie w języku francuskim i angielskim oraz indeks osobowy i nazw geograficznych.

Pomimo wykorzystania dużej bazy źródłowej praca nie wyczerpuje całkowicie zarysowanej problematyki. Każdy rozdział pracy może stanowić temat do podjęcia dalszych monograficznych badań. W pracy chodziło przede wszystkim o systematyczne i całościowe przedstawienie najważniejszych dziedzin życia i działalności Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette. Ukazanie historii Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej

z La Salette będącej ważną częścią dziejów Kościoła katolickiego jawi się, jako wielka potrzeba chwili, bowiem poznanie przeszłości pomaga w przeżywaniu teraźniejszości. Gdy z perspektywy prawie 170 lat istnienia wspólnoty zakonnej, patrzymy na podejmowane przez saletynów prace, ważnym jest, by czerpać z ich doświadczenia oraz kontynuować dziś ich dzieło na miarę możliwości i potrzeby chwili.

Na końcu pragnę wyrazić swe podziękowanie tym wszystkim, którzy w jakikolwiek sposób przyczynili się do zrealizowania tego opracowania. Podjęcie badań zainspirowane potrzebą pogłębionej znajomości własnych dziejów jest odczuwalne nadal w zgromadzeniu i stało się bezpośrednią przyczyną zajęcia się tym zagadnieniem. Prowadzenie badań przez Autora było możliwe dzięki zaangażowaniu się w to dzieło całego Zarządu Prowincjalnego Polskiej Prowincji Matki Bożej Królowej Polski, a szczególnie ówczesnych Księża Prowincjałów, którym w tym miejscu pragnę podziękować za zainteresowanie się tą sprawą i wszelką pomoc finansową, dzięki której mogłem przeprowadzić wyżej wspomniane kwerendy archiwalne i zrealizować podjęte prace. Wyrazy podziękowania kieruję także do moich ówczesnych Przełożonych Domowych, za umożliwienie mi warunków pracy. Dziękuję także innym Współbraciom, szczególnie z Domu Generalnego w Rzymie oraz z Domu Macierzystego w La Salette-Pèlerinage za udzielenie mi gościny w czasie zbierania materiałów archiwalnych oraz innym Przyjaznym i Pomocnym Osobom pracującym w archiwach, z których korzystałem. Dziękuję za wszelką pomoc i okazaną życzliwość Szanownym Dyrekcjom i Pracownikom wszystkich instytucji archiwalnych, zarówno państwowym jak i kościelnym, za wszelką życzliwość i pomoc okazaną podczas przeprowadzenia kwerendy naukowej.